

BARTAL ORSOLYA¹**Mobiltelefonok az oktatásban: szabályok, normák, értékek**

Társadalmunk „informatizálódik” (Ősz-András-Rajcsányi, 2013) és ezzel egy időben a modern informatikai eszközök immár széles rétegek számára válnak elérhetővé, csökkentve ez által a digitális megosztottságot (digital divide). A „mobil” társadalmi szocializációs folyamatok változása hatással van az élet számos területére, így az otthoni közösségekre és az oktatásra is, tanár és diák között egyaránt. A nevelési-oktatási intézmények számos helyen küzdenek az eszközhasználat ellen/mellett, házirendjeiket próbálják frissíteni az eszközhasználat intézményi keretei között. A mobil eszközök (köztük a mobiltelefonok) egy újszerű érték közvetítésére, szabályok felállítására kényszerítik a felhasználókat. Eme változások a társadalmi normák, értékek és szabályok újra gondolását vonják maguk után. A kapcsolat és közösség új élményei (Nyíri, 2010) megváltoztak a mobiltelefonok térhódítását követően. A releváns szakirodalom egy szűk keresztmetszetét vettem górcső alá, amely betekintést enged a társadalmi változásokba, az oktatás területére fókuszálva. Ezt követően a szakirodalom megállapításait egy saját pilot-kutatás tapasztalataival egészítem ki, amelyben a pedagógusok viszonyulását vizsgáltam a mobil eszköz tanórai alkalmazásának tekintetében.

Bevezetés

Társadalmunk a rapid technológiai fejlődésnek köszönhetően a „kultúraváltozás” (Racsko, 2017, p. 10) korát éli. Az élet minden területére kiható fejlődésről, változásról beszélhetünk, amely a társadalom rétegeit érinti számos területen. Az emberek közösségeire ható szabályok, norma- és értékrendszerek átalakuló változásainak lehetünk tanúi. A társadalmunk „informatizálódik” (András-Ősz-Rajcsányi-Molnár, 1993, p. 196), és ezzel egy időben a modern informatikai eszközök immár széles rétegek számára válnak elérhetővé, csökkentve ezáltal a digitális megosztottságot (digital divide). A tanulmány rávilágít a manapság tapasztalható ’mobil’ társadalmi szocializációs folyamatokra, sok esetben problémaforrásra, nemcsak az otthonokban a generációk között, hanem az oktatásban is, tanár és diák között, valamint egy kisebb általános iskolai pedagógus közösség hozzáállását mutatja be a mobil eszközök tanórai használata során. A mobiltelefon elvitathatatlan előnyei mellett megjelentek sok esetben megoldásra/szabályozásra váró hátulütői is ennek a multifunkciós eszköznek, amely kitölti a mindennapjainkat. A

¹ PhD hallgató, nyelvtanár, Dunaújvárosi Egyetem, Társadalomtudományi Intézet, Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék; bartalorsolya@uniduna.hu

nevelési-oktatási intézmények számos helyen küzdenek az eszközhasználat ellen/mellett, házi-rendjeiket próbálják frissíteni az eszközhasználat intézményi keretei között. Nem csupán az intézményekben kérdés e téma, hanem az otthonokban is, ahol a digitális bennszülöttek (gyermek) és a digitális bevándorlók (szülők) (Prensky megfogalmazása 2001-ből) normái és értékrendszerei ütköznek. A mobil eszközök (köztük a mobiltelefonok) egy újszerű értékközvetítésére, szabályok felállítására kényszerítik a felhasználókat. A mobiltelefonok immár 10 éves tömeges elterjedése óta tapasztalhatjuk a fent említett normák, értékek és szabályok újragondolásának fontosságát. A kapcsolat és közösség új élményei (Nyíri, 2010, pp. 19–20) megváltoztak a mobiltelefonok térhódítását követően. A tanulmányban górcső alá vesszük a releváns szakirodalom egy szűk keresztmetszetét, amely által betekintést engedünk a társadalmiváltozásokba fókuszálva az oktatás, különösen a tanári vélemények területére, a már fentebb említett pilot-kutatás eredményei mentén.

A digitális szakadék mítosza - a közelmúlt rövid áttekintése

1995 óta él a digitális szakadék, vagy digitális megosztottság fogalma. Kezdetben a félelem, hogy a mobiltelefon tovább fogja növelni a társadalmi egyenlőtlenségeket, alaptalannak bizonyult (Nyíri 2010, pp. 19-20). A fogalom kétféle aspektusból közelíthető meg: az eszköz béli és a tartalom béli megosztottság szempontjából. Az eszköz béli megosztottságtól való félelem nem igazolódott, amitől eleinte tartottak a kutatók. Világviszonylatban 2001-ben 700 millió ember volt mobil használó (16%-a a világ lakosságának). Ez az arány 2008-ra 50% fölé emelkedett. Magyarországon ez a szám 1998-ban 750.000 embert jelentett (7,5%-a a lakosságnak), majd 2001-ben 100%-os volt a mobil sűrűség az országban (Nyíri, 2010, pp. 19–20). A tartalom béli hozzáférés tekintetében az internet elterjedése, a WiFi hálózatok kiterjesztése és elérhetővé jelentette a megoldást. Szükséges megemlíteni azt a tényt, hogy magyarországi viszonylatban a nevelési-oktatási intézményekben az elmúlt években számos Európai Unió pályázat révén juthattak hozzá a pedagógusok és a tanulók az Internethez és a számítógépes eszközökhöz. Mégis a digitalizált, ténylegesen használható eszközök a hétköznapiakban gyakran elérhetetlenek, nem csatlakoztathatók a WiFi-hez, így akadályozzák a hozzáférést mind eszközileg, mind tartalmilag. Az oktatásban erre a problémára jelenthet megoldást a BYOD-módszer (Hozd magaddal az eszközödet!), ezáltal teremtve meg az esélyegyenlőséget (Tóth-Mózer, 2015). Nyíri szerint „Az okostelefonok temethetik be a digitális szakadékot” (Nyíri, 2010).

Digitális bennszülöttek és bevándorlók: tanulók és tanáraik manapság

A következőkben néhány gondolat erejéig tekintsük át a már sokat emlegetett különbséget a digitális bennszülöttek (tanulók) és a digitális bevándorlók (tanárok) között, Prensky terminológiája mentén. Az alábbi 1. táblázat röviden összefoglalja a témához kapcsolódó releváns aszimmetriákat a két vizsgált populáció között.

Született digitális tanuló	Emigráns digitális tanár
az információhoz többféle média által jut el (gyors hozzáférés)	nyomdafesték-sovinizmus (lassú hozzáférés)
párhuzamos információfeldolgozás, párhuzamos terhelhetőség	egyszintű információfeldolgozás, egyszintű terhelhetőség
kép, hang és videó preferenciája a szöveggel szemben	szöveg preferenciája a kép, hang és videóval szemben
non-lineáris feldolgozási mód	lineáris információfeldolgozás
szimultán interakció preferenciája	egyéni munkavégzés preferenciája
belső tanulási motiváció	külső kényszerhez kötött tanulási motiváció
azonnali jutalomorientáltság	késleltetett jutalomorientáltság
a releváns, azonnal használható információk tanulásának preferenciája	irányított, curriculáris tanulási mód standard tesztekkel a végén

1. sz. táblázat: A digitális bennszülöttek (tanulók) és a digitális bevándorlók (tanárok) közötti különbségek Jukes és Dosai (2003) alapján²

A mobiltelefonok tekintetében is a két csoport felhasználói nagy különbséget mutatnak. A gyakorlatból látható, hogy az eszközök oktatási szintéren való használata nagy lehetőséget rejt magában, de sajnálatos módon a pedagógusok túlnyomó többsége tart a tanórai használatától, egyrészt saját korlátai miatt, másrészt a házirend korlátozása miatt. Ezen felül a már említett probléma is nehezíti a használatot, mivel nem minden tanintézményben érhető el a WiFi/Internet. A tanulónál viszont ott van az eszköz. Vajon képesek-e tudatosan használni az eszközeiket? Vajon az e-tudatosság tudatában vannak-e? Képesek-e használni bizonyos szabályok, normák és értékek mentén a mobil eszközüket a mai kor antropológiai aspektusait tekintve?

A témát antropológiai szemszögből közelítem meg. Hogy mi is a tudományterület, melynek mentén haladva megnézzük a mobiltelefonokat és használatukat? A következő a meghatározás Simpson és Coleman tollából: „Az antropológia az emberekkel, mint komplex szociális lényekkel foglalkozik, melyek rendelkeznek a beszéd, a gondolkodás és a kultúra képességével” (Simpson-Coleman, 2003). Az emberek életét kulturális aspektusból szeretnénk megérteni,

² Forrás: http://okt.ektf.hu/data/szlahorek/file/kezek/06_blened_04_11/523prensky_terminolgija.html

hogy milyen hatások, kényszerek azok, amelyek érik őket, vagy éppen befolyásolják cselekedeteiket. A kultúra hatása az individuumra és annak közvetítése a társadalom felé minden korban fontos kérdés és tényező (Kisdi, 2012). Lényeges szempont a témával kapcsolatosan a környezet, így a kultúra „nyomása” az egyénre. A következő alfejezetekben az író a Durkheim-féle (XIX. század)³ szempontok (szabályok-normák-értékek) alapján kívánja görcső alá venni a mobiltelefonok használatát, fókuszálva az oktatás színterére.

A szabályok

Az identitás kialakulásában a szabályoknak, a felállított normáknak és értékeknek nagy szerep jut. Az alábbiakban a szabályokról lesz szó. A mobiltelefonok megjelenésével a közösségek, így az egyének számára is új szabályok létrehozására, elfogadására került sor. (A mai napig folyik ez a szabályalkotási folyamat, de mindenesetre megállapítható, hogy változóban van.) Ilyenek például a helyszínek, események, csengőhangok használata, magánügyek, sms-ek, avagy fontos hívások intézése. Kialakultak a közösségre és az egyénre szabott regulák, amelyek betartandók. A nevelési-oktatási intézményekben a házirend előírja a mobiltelefonok használatát, amely nem tiltó, azonban szabályozandó kategóriaként értelmezendő. A KLIK az egyes intézmények egyéni belátására bízta a szabályozást. Sok helyen teljes mértékben tiltják az eszközhasználatot, mások megengedőbbek. A tanórán a funkcionális használat azonban még a kezdeti lépéseknél tart hazánkban.

A normák

A következő szempont a norma. A közösséghez tartozást a normák is szabályozzák, követésük lényeges eleme a közösség fenntartásának. Követésük által kiszámítható egy-egy viselkedés az adott társadalomban. A normák tárgyalásánál több jellemzőt is figyelembe kell venni: egy adott társadalomban ellentmondásosak is lehetnek a normák; a történelem folyamán a normák változnak; a különböző közösségekben eltérő normák is elfogadottak lehetnek, attól eltekintve, hogy egy norma követése/elfogadása fennáll egy adott társadalomban, nem biztos, hogy annak az előnyére szolgál, vagy a fennmaradását erősíti; a társadalom fejlődésével a normák változnak.⁴

³http://gepeskonyv.btk.elte.hu/adatok/Neprajz/82Vereb%E9lyi/bevezetes_a_kulturalis_antropologiaba/index.html

⁴https://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_520_bevezetes_a_szociologia/aba/ch16.html#id612046

A normák kialakítása a kisgyermekben elsősorban a szülői ház feladata, de a nevelési-oktatási intézmény is részt kell, hogy vállaljon ebben. Adott esetben a mobiltelefonok etikus/tudatos használatának a kialakítása és az e-tudatos használata az iskola és egyben a nevelő példamutató/iránymutató magatartása lehet. A szülőknek és az iskolának a partneri együttműködése/összhangja nem nélkülözhető. A témában releváns normák például a head-set használat, visszahívás, hívásfogadás, társaságban az eszköz használata, tanórai használat stb.

A médiában olvasható, amint egy negatív társadalmi normát, az úgynevezett Girl-effect-et mutatja be a tanulmány írója röviden. Egyes harmadik világbeli országokban negatív megkülönböztetés éri a lányokat a mobiltelefon hozzáférését illetően. (pl. Tanzánia, Dél-afrikai Köztársaság, India) Egy 2018-as kutatás szerint a lányok számára tiltott az eszköz használata, és szankció, büntetés éri őket, ha ez ellen cselekednek. Indiában, ha egy 15 éves lánnyal történik ez meg, szobafogságot kap, megverik, és a tanuláshoz való jogától is megfosztják, sőt, még az is lehet, hogy férjhez adják. Érdekes, hogy egyes kultúrák, társadalmak milyen szemlélettel reagálnak a kor vívmányaira. Látható ebből a példából is, hogy a közösség hatása, normái milyen mértékben határozzák meg az egyén korlátait.

Értékek

Az értékek kulturális alapelvek, amelyek kifejezik az adott társadalom által képviselt helyes normákat, szabályokat. Kifejezik azt, hogy az adott közösség számára mi a jó és a rossz, mi kívánatos és mi nem. A digitális korban a folyamatos kapcsolat kultúráját éljük, ahol az interakciók megsokszorozódása tapasztalható, viszonylag rövid időn belül. A mobiltelefon a személyes interakciók katalizátora, írja Szatmáry 2009-ben (Szatmáry, 2009). Az, hogy milyen értéket közvetítünk a mobil eszköz által, szubjektív és kultúrafüggő. Egyéni döntés, azt mondhatnánk, azonban tudat alatt ezt a közösség által támasztott nyomás (norma?) generálja és befolyásolja.

Szatmáry „kurkászásnak” (Szatmáry, 2009) definiálja az egymáshoz tartozók szüntelen interakciójának lehetőségét, amelyet a kezünkben lévő mobileszközök közvetítése által végzünk, hogy családtagjainkkal, barátainkkal, ismerőseinkkel kapcsolatba kerüljünk.⁵ Ez a megközelítés érdekes és elgondolkodtató ebben a kontextusban. Értékként tekinthetjük a mobiltelefonok közösségszervező hatását. Csoportokat és ismerősöket, rég nem látott barátokat hoz közelebb egymáshoz, újraértelmezve az idő fogalmát a jelenben.

⁵ A kurkászás a főemlősök egy fajta interakciója társaikkal, a szoros kapcsolat/kötődés fenntartására.

Gyakorlati tapasztalatok egy általános iskolából

Egy Tolna megyei kisváros általános iskolájának felső tagozaton tanító pedagógusait kérdeztem meg a mobilkészítő tanórai használathoz fűződő viszonyulásukról. Az említett kutatás pilot részéről kívánok beszámolni az alábbiakban, pár sorban. Módszerem az ankét (kérdőíves) módszer volt a kutatásom ezen fázisában. 19 tanár töltötte ki a kérdőívet. A minta populációját nem tantárgyspecifikusan kezeltem, hanem homogénnek vettem. Az életkorukat tekintve az átlag 43, tehát elmondható, hogy az X generációhoz tartoznak többségében a megkérdezettek. (Ez az információ a digitalizált szocializáltságot befolyásolhatja.) A 33 itemből álló, explicit és implicit típusú kérdésekből csupán néhány, a téma szempontjából releváns eredményt kívánok megosztani e tanulmányban (Cserné, 1999).

A pedagógusok háromnegyede pozitívan nyilatkozott azzal kapcsolatban, hogy támogatják-e a tanórán a tanulói mobilkészítőhasználatot, valamint nyitott kérdésre adott válaszaikban kifejtették, hogy szükség van az intézmény fejlődésére a digitális átállás (Racsko, 2017) folyamatában. Véleményük szerint az értékek és normák közvetítésére alkalmasak az eszközök, sőt használatuk motiválóbb lehet a tanulóknak, érdeklődésüket jobban fokozza. Azonban egységesen azt emelték ki, hogy szükséges a mobilkészítőhasználatára vonatkozó szabályok lefektetése, egységessé tétele a tantestületben, valamint annak közvetítése a tanulók és szüleik irányába. (A tapasztalatok szerint még 2019-ben nem mindenhol kezelik egységesen, következetesen.) Egy 7 fokú skálán mérve, többségük fontosnak véli az e-tudatosságra nevelést, az e-etikett közvetítését a tanulók felé, valamint a hasznos időtöltésre nevelést a tanórai mobilkészítőhasználattal. Szintén skálás módszerrel mérve, a megkérdezett pedagógusok több mint fele véli úgy, hogy a szülők, a család szerepe fontos a médiatudatosságra nevelésben és az internet biztonságos használatának megtanításában, az intézménnyel karöltve.

A jövőben a pilot-kutatásomat tervezem kiterjeszteni országos szintűre, amely keretein belül településtípusonként választom ki a minta alapjául szolgáló populációt, azokra az esetleges esélykülönbségekre fókuszálva, amelyeket a mobilkészítőhasználat oktatási célú felhasználása eredményezhet a tanulók körében, amennyiben nem az iskola biztosítja az eszközt.

Jövőkép avagy konklúzió

A jövőben és már a jelenben is kardinális kérdés az eszközök használatának a biztonságossága, főként itt az Internet biztonságos tartalmi szabályozására és az elérhető, korosztályfüggő tartalmakra gondolva. Minden családban problémák forrása a gyermekek mobilkészítővel a kézben

eltöltött ideje – online avagy offline – egyaránt. Vajon a család felnőtt tagjai példa értékűen képesek-e használni az eszközeiket? Családi körben le tudjuk-e tenni a 'kütyüket'?

Amennyiben az oktatás területét nézzük, az M-learning (mobil tanulás) tanórai terjedése megosztó jelenség világszerte. A kontinentális kontra atlanti attitűd e tekintetben izgalmas téma. A Szilícium-völgyben a tehetősebb szülők már a mobileszközök iskolai használata ellen kampányolnak, míg Európa egyes országaiban (Magyarországon is) e mellett döntenek, és ezzel hívogatnak az intézmények minél színvonalasabb oktatást ígérve, értéket közvetítve.

BIBLIOGRÁFIA

- Andorka Rudolf (2006). *Bevezetés a szociológiába*. [online] https://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_520_bevetesz_a_szociologiaba/ch16.html#id612046 [2019. augusztus 09.]
- András, I. – Ősz, R. – Rajcsányi-Molnár, M. (2013). *Metamorfózis – Globális dilemmák három tételben*. Budapest, Ú.M.K., HTSART. pp.196–215.
- Cserné Adermann, G. (1999). *A tanulás-és kutatómódszertan alapjai*. Pécs, Bocz Kft.
- Forgó S. – Komló Cs. (2015). *Blended learning, tudásszervezés, hálózatalapú tudásmegosztás*. Elektronikus tananyag. Eger, Eszterházy Károly Főiskola [online] http://okt.ektf.hu/data/szlahorek/file/kezek/06_bleneded_04_11/523prenskey_terminolgija.html [2019. április 7.]
- Kisdi, B. (2012). *A kulturális antropológia története, elméletei és módszerei*. Budapest, PPKE.(ISBN978-963-308-082-5) [online] https://btk.ppke.hu/uploads/articles/4090/file/kisdi_barbara-kulturalis_antropologia.pdf [2019.október 30.]
- Molnár, Sz. (2017). A megrekedt magyar modernizáció kiútkeresése a sokrétű digitális megosztottság útvesztőjéből. In: *Információs társadalom*. XVII. évf., 2. szám, pp. 30–47.
- Németh, A. (2004). A neveléstudomány kialakulása és főbb irányzatai. In: Németh, A.-Pukánszky, B. *A pedagógia problémátörténete*. Budapest, Gondolat Kiadó. pp. 147–238.
- Nyíri, K. (2010). *Mobilvilág a kapcsolat és közösség új élményei*. Budapest, 2010. Magyar telekon Nyrt.
- [s.n.]. *Az okostelefonok temethetik be a digitális szakadékot* (2011). In: hvg, 2011. január 26. [online] https://hvg.hu/tudomany/20110126_smartphone_okostelefon [2019. április 05.]
- Ollé, J. (2012). Digitális készségek szerepe a tanulásban – IKT eszközök és az Internet. In: *Alma a fán*. Budapest, Tempus Közalapítvány. pp. 46–55.
- Racsko, R. (2017). *Digitális átállás az oktatásban*. In. Iskolakultúra. Debrecen, Gondolat.
- Simpson, R. – Coleman S.M. (2003). Az antropológia felfedezése. In: *Kulturális antropológia*. 2003. szerk.: A. Gergely András. Budapest.

- Serdült, V. (2018). *A magyar kormány nem tiltja be az iskolákban a mobiltelefonokat.* (2018. január 21.) <https://zoom.hu/hir/2018/01/21/a-magyar-kormany-nem-tiltja-be-az-iskolakban-a-mobiltelefonokat/> [2019. április 22.]
- Szabó Zsuzsanna (2018). *Meghökkenő tények a mobiltelefon-használatról.* In: Napi.hu független üzleti és pénzügyi portál, 2018. október 13. [online] https://www.napi.hu/tech/meghokkento_tenyek_a_mobiltelefon-hasznalatrol.671541.html [2019. március 03.]
- Szatmáry, N. (2009). *Mobiltelefon és iskola. Adalékok egy vitához.* In: Osztályfőnök.hu : Az Osztályfőnökök Országos Szakmai Egyesületének honlapja. <https://osztalyfonok.hu/cikk.php?id=695> [2019. április 22.]
- Tóth-Mózer, Sz. mtsa (2015). *A mobiltechnológiával támogatott tanulás és tanítás módszerei.* Budapest, Educatio.
- Verebélyi Kincső (2006?). *Vizualizáció és fogalmi rendszer a néprajzban.* [online] http://gepeskonyv.btk.elte.hu/adatok/Neprajz/82Vereb%E9lyi/bevezetes_a_kulturalis_antropologia/index.html [2019. augusztus 09.]

BARTAL, ORSOLYA

MOBILE PHONES IN EDUCATION: RULES, NORMS AND VALUES

Our society is being “computerised” (Ősz-András-Rajcsányi, 2013) and at the same time with these interchanging modern IT tools are becoming available for many levels of the society diminishing the digital divide. The study shows the processes of the “mobile” society experienced these days, i.e. in many cases it could be a drawback not only at home within generations but at the same time in education as well. In many situations the educational institutions are struggling for/against the rules of the usage of mobile phones. They are trying to adjust the rules of the schools to this relatively new situation. This is not only a question which is waiting for solution at schools but also at home, where the norms and values of digital natives (the children) and digital immigrants (the parents) (Prensky, 2001) are hindered. Mobile devices make their users follow a new value transmission and set up new rules. It is high time to rethink our norms, values and rules. The experiences of connections and communities (Nyíri, 2010) have changed thanks to the invasion of the mobiles. The study aims to have a glimpse into the changes of society focusing on the field of education.